

کارکرد سازمان دیده‌بان حقوق بشر در قبال تحولات بحرین

جلال میرزائی*

استادیار علوم سیاسی دانشگاه شهید باهنر کرمان

صیاد صدری علی بابالو

دانشجوی کارشناسی ارشد دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی دانشگاه شهید باهنر کرمان

چکیده

وقوع تحولات سیاسی سریع در کشورهای اسلامی و عربی در سال ۲۰۱۱ و روش برخورد هیئت حاکمه این کشورها با مطالبات سیاسی شهروندان و سرکوب آنان، نگاه‌ها را متوجه مجامع حقوق بشری کرد و آنها را در معرض آزمون دشواری قرار داد. این موج گذار به مردم‌سالاری در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا که از تونس آغاز شد، در نیمه فوریه ۲۰۱۱ به بحرین رسید و تقابل بین هیئت حاکمه و بخش اعظم جامعه، این کشور را وارد مرحله جدیدی ساخت که طی آن حکومت به جای برآورده ساختن مطالبات آزادی‌خواهانه و مدنی شهروندان خود، به سرکوب آنان روی آورد. این وضعیت، کشورها و مجامع بین‌المللی را در موقعیت سختی قرار داد و آنها را مجبور به واکنش کرد، اما در این میان، مواضع و عملکرد سازمان غیردولتی دیده‌بان حقوق بشر در بحرین جای تأمل و بحث دارد. با توجه به این مسائل، دغدغه اصلی پژوهش حاضر پاسخگویی به این سؤال است که «عملکرد سازمان دیده‌بان حقوق بشر در ارتباط با تحولات بحرین طی سال‌های ۲۰۱۱ تاکنون چگونه بوده است؟» بر این اساس، فرضیه مقاله عبارت است از اینکه «سازمان دیده‌بان حقوق بشر با وجود اعمال نظارت و ارائه گزارش‌های سالانه ادواری درخصوص موارد نقض حقوق بشر در بحرین، بیگیری مؤثری نزد مجامع بین‌المللی نداشته است.»

واژگان کلیدی: حقوق بشر، بحرین، سازمان‌های غیردولتی، دیده‌بان حقوق بشر

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۱/۱۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۲/۱۶

مقدمه

تحولات سیاسی - اجتماعی که طی سه سال اخیر (از سال ۲۰۱۱) در کشور بحرین رخ داده است، برداشت‌ها و تفاسیر متعددی را نسبت به عملکرد سازمان‌های بین‌المللی در محافل بین‌المللی و به‌ویژه در کشورهای اسلامی نظیر ایران به همراه داشته است. گروهی آن را بیداری اسلامی نامیده‌اند. بنا بر اعتقاد این گروه که بیشتر وابسته به محافل رسمی هستند، آنچه در این کشور اتفاق می‌افتد نشانه‌ای از بیداری مردم مسلمان این کشور و نیز منطقه برای حاکمیت ارزش‌های اسلامی و دینی است که با سرکوب وحشیانه هیئت حاکمه بحرین مواجه شده و سازمان‌های مدافع حقوق بشر نیز چشم خود را بر واقعیات و نقض بی‌دری حقوق بشر بسته‌اند و آن را نادیده می‌گیرند.

در مقابل، دسته‌ای دیگر که عمدتاً نخبگان دانشگاهی و محافل غیررسمی هستند، معتقدند که این تحولات مربوط به ماهیت دموکراتیک مطالبات مردم بحرین و روند گذار به دموکراسی در این کشور است. این گروه ضمن رد سرکوب مطالبات قانونی مردم توسط دولت حاکم، از مجامع حقوق بشری، به‌ویژه سازمان‌های غیردولتی انتظار دارند که به‌طور فعالانه‌تر با رویدادهای این کشور برخورد کرده، دولت این کشور را وادار به پذیرفتن درخواست‌های مردم کنند.

اهمیت اوضاع سیاسی بحرین و اهمیت حفظ حقوق شهروندان و مطالبات دموکراتیک آنان از یک سو و انتقادی که مجامع و محافل سیاسی، رسانه‌ای و دانشگاهی در کشورهای مختلف از مجامع حقوق بشری دارند از سوی دیگر، اهمیت بررسی جنبه‌های مختلف عملکرد سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی را بالا می‌برد. نگارندگان در این مقاله با اذعان به اینکه بررسی عملکرد مجامع حقوق بشری در ارتباط با تحولات بحرین بسیار دشوار است، تنها به ارزیابی اقدامات یکی از این سازمان‌های فعال در حوزه حقوق بشر پرداخته‌اند. بدین ترتیب، سؤالاتی که به موازات سؤال اصلی قابل طرح هستند، عبارت‌اند از: آیا عملکرد سازمان دیده‌بان حقوق بشر در تحولات بحرین بی‌طرفانه بوده است؟ آیا این سازمان منافع غرب را در عملکرد خود لحاظ کرده است؟ به دلیل ماهیت موضوع، روش تحقیق این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است و در این راستا کوشش شده است از منابع دست‌اول، یعنی گزارش‌های خود سازمان برای بررسی عملکرد آن استفاده شود. در بخش اول به معرفی سازمان دیده‌بان حقوق بشر و جایگاه آن پرداخته‌ایم. بخش دوم اختصاص به بحرین و ویژگی‌های سیستم حکومتی آن دارد. در بخش سوم گزارش‌های سازمان دیده‌بان حقوق بشر در مورد تحولات بحرین بررسی می‌شود. در بخش چهارم نیز به اقدامات سازمان دیده‌بان حقوق بشر در مجامع بین‌المللی اعم از فشار به کشورها یا همکاری با سازمان ملل متحد و نهادهای وابسته به آن اشاره می‌شود.

۱. سازمان دیده‌بان حقوق بشر، جایگاه و کارکرد آن

سازمان غیردولتی «دیده‌بان حقوق بشر» از جمله سازمان‌هایی است که در راستای بهبود وضعیت حقوق بشر در جهان پس از جنگ جهانی دوم به وجود آمد و تلاش دارد با افشا و مطرح کردن موارد نقض حقوق بشر در کشورهای مختلف و تحریک افکار عمومی جهانی، مقامات کشورها را به رعایت حقوق بشر مجبور کند. البته، وظیفه سازمان مذکور با مشکلات فراوانی روبه‌روست؛ از جمله نداشتن بودجه کافی برای رسیدگی به اهداف خود در سراسر جهان و همکاری نکردن کشورها، به‌ویژه کشورهای که به این سازمان‌ها به عنوان جاسوس بیگانه و ستون پنجم غرب یا شرق نگاه می‌کنند، مانند دولت اسرائیل که پس از ۵۰ سال هنوز هیچ سازمانی نتوانسته است این دولت را به انجام خواسته‌های خود وادار سازد. این دسته از کشورها عمدتاً کشورهای جهان سوم یا کشورهای هستند که موارد نقض حقوق بشر به شدت و به‌طور سیستماتیک در آن‌ها در جریان است. به همین دلیل، بسیاری از کشورها با این سازمان مخالفت می‌کنند.

این سازمان در سال ۱۹۷۸ تحت عنوان «دیده‌بان هلسنیکی» و برای نظارت بر تبعیت کشورهای بلوک شوروی سابق از مفاد حقوق بشر پیمان مشهور هلسنیکی تأسیس شد و مقر آن در امریکا بود. این سازمان به تدریج گسترش پیدا کرد، تا جایی که کمیته‌های دیده‌بان در سال ۱۹۸۸ با یکدیگر متحد شده، دیده‌بان حقوق بشر را تشکیل دادند. دیده‌بان حقوق بشر در نیویورک مستقر است و دفترهایی نیز در بروکسل، لندن، مسکو، هنگ‌کنگ، لس‌آنجلس، سانفرانسیسکو، تاشکند، تورنتو و واشنگتن دارد.

تأکید دیده‌بان عمدتاً «روی حقوق مدنی و سیاسی است و به همین دلیل تاکنون انتقادهای زیادی، به‌ویژه از سوی کشورهای درحال توسعه علیه دیده‌بان مطرح شده که از حوزه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی غافل شده است. دیده‌بان از سال ۱۹۹۲ فعالیتی را درخصوص مین‌های ضدنفر آغاز کرد که در نهایت با همکاری سایر NGOها منجر به کنوانسیون اتاوا در سال ۱۹۹۸ شد و به همین دلیل در این سال جایزه صلح نوبل را دریافت کرد.» (گلشن‌پژوه و دیگران، ۱۳۸۶: ۳۶-۳۷) این سازمان همه ساله با انتشار گزارش سالانه در مورد وضعیت حقوق بشر در جهان سعی در تحریک افکار عمومی و کشورها برای بهبود وضعیت احترام به آزادی‌های اساسی دارد.

جایگاه و اهمیت

سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی در زمینه‌های مختلف حقوق بشر فعالیت می‌کنند و از جمله نهادهایی هستند که جامعه بین‌الملل در هزاره جدید تحت تأثیر فعالیت‌های آنها قرار گرفته است. «سازمان‌های مزبور، درواقع ستون فقرات رژیم‌های حقوق بشر هستند که با پایان جنگ سرد و ورود به عصر جهانی شدن، نقش آنان افزایش یافته و کارایی‌شان بیشتر شده

است. یکی از دلایل توجه به این سازمان‌ها این است که دیگر متهم به ابزار کاپیتالیسم یا جاسوسان امریکا و انگلیس نیستند. در موج فکری جدید مربوط به مطالعه سازمان ملل متحد، جایگاهی خاص به آنها داده می‌شود... در مباحث مربوط به جامعه مدنی، سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی جایگاهی خاص یافته‌اند و این به رشد ادبیات غیردولتی کمک کرده است.» (ذاکریان: ۱۳۸۲: ۱۳۷)

امروزه سازمان‌های غیردولتی از دو نظر و در دو بُعد می‌توانند نقش ایفا کنند؛ در بُعد اول، به عنوان گروه فشار در داخل کشور نسبت به دولت‌های خود یا با ارائه اطلاعات و افشای حقایق و وقایع در سطح بین‌المللی و برملا کردن موارد نقض حقوق بشر از سوی دولت‌ها و ابراز نگرانی نسبت به آنها، دولت‌ها را تا حدودی وادار و ناگزیر به رعایت برخی موازین حقوق بشری می‌کنند. بسیاری از سازمان‌های غیردولتی به نوعی دارای مقام و موقعیت مشورتی نزد سازمان ملل، شورای اروپا، سازمان کشورهای امریکایی، یونسکو و دیگر سازمان‌های تخصصی بین‌الدولی هستند و این امر به آنها اجازه می‌دهد که نمایندگانشان تحت شرایطی، گزارش‌هایی به این سازمان‌ها ارائه دهند و کمیته‌ها و کمیسیون‌های این سازمان‌ها، مطالب آنها را بشنوند و حتی در برخی موارد بر تعیین دستور کار این سازمان‌ها اثر بگذارند... سازمان‌های غیردولتی همچنین نقش مهمی در ایجاد رویه‌های مربوط به رسیدگی به نقض حقوق بشر از سوی سازمان ملل و آژانس‌های تخصصی آن ایفا می‌کنند. (مهرپور، ۱۳۸۳: ۲۷۸-۲۸۰)

نخستین سند رسمی بین‌المللی که در آن از جایگاه سازمان‌های غیردولتی نام برده شده، منشور سازمان ملل متحد است؛ «با این حال، این منشور در روشن کردن مفهوم سازمان‌های غیردولتی تلاشی نکرده است؛ بنابراین، شورای اقتصادی - اجتماعی طی سه قطعنامه به تبیین و شفاف‌سازی ابعاد، هویت و شیوه‌های عملکردی این سازمان‌ها و همچنین جایگاهشان در نظام ملل متحد پرداخته است... اداره اطلاعات عمومی سازمان ملل، سازمان‌های غیردولتی را چنین تعریف می‌کند: سازمان‌های غیردولتی، به هر سازمان غیردولتی و داوطلبانه‌ای اطلاق می‌شود که در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی فعالیت دارد و افرادی با علایق مشترک آن را اداره می‌کنند.» (گلشن‌پژوه و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۱-۱۲)

«امروزه سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی... دارای ارزش‌های مشترکی هستند که یکی از آنها حمایت از حقوق بشر در سراسر دنیاست. افزایش نقش سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی در زمینه اطلاع‌رسانی و گزارش‌های دوره‌ای در مورد وضعیت حقوق بشر و اینکه نقش بیشتری در نظارت بر حقوق بشر ایفا کنند، از جمله تحولات و درخواست‌های نظام معاصر هزاره جدید از چنین سازمان‌هایی در حمایت از حقوق بشر است. این نقش از سوی کنفرانس جهانی حقوق بشر سازمان ملل به رسمیت شناخته شده است. (بند ۳۸ بخش یکم اعلامیه وین)» (ذاکریان: ۱۳۸۲: ۱۳۷)

بنابراین، سازمان‌های غیردولتی فعال در عرصه حقوق بشر با توجه به سابقه و چهارچوب‌های حقوقی پذیرفته‌شده در عرصه بین‌المللی به نظارت و ارزیابی وضعیت

حقوق بشر در کشورهای مختلف می‌پردازند. سازمان دیده‌بان حقوق بشر نیز یکی از این سازمان‌هاست.

۲. تحولات بحرین پیش از سال ۲۰۱۱

کشور کوچک و جزیره‌ای بحرین با ۶۶۵ کیلومتر مربع وسعت در جنوب خلیج فارس و در بین شبه‌جزیره قطر و کشور عربستان واقع شده است. این کشور منابع زیرزمینی فسیلی ندارد و بیشتر درآمدش از فعالیت‌های بانکداری حاصل می‌شود. جمعیت این کشور در سال ۲۰۱۲، ۱۲۴۸۰۰۰ نفر برآورد شده است که ۲۳۵ هزار نفر از آنها، اتباع خارجی هستند. ۸۱ درصد مردمش مسلمان و مابقی مسیحی و تابع ادیان دیگر هستند. (CIA world factbook, 2012). ۶۵ تا ۷۰ درصد از مسلمانان این کشور شیعه‌اند. (Stephen, 2012)

خاندان آل‌خلیفه در سال ۱۷۸۳، زمانی که اوج اقتدار کریم‌خان زند در ایران بود، بر بحرین مسلط شدند و پس از کشمکش‌های زیاد بین ایران، عثمانی و انگلستان، سرانجام در سال ۱۸۶۸ این کشور تحت‌الحمایه انگلستان درآمد و در سال ۱۹۷۰ به‌طور رسمی بحرین را از ایران جدا کرده، تبدیل به کشور پادشاهی بحرین کردند. (مجتهدزاده، ۱۳۷۲: ۱۵-۱۷) با توجه به قانون اساسی سال ۲۰۰۲، حکومت بحرین پادشاهی موروثی مشروطه شد. شاه در رأس کشور است و نخست‌وزیر به عنوان رئیس دولت انجام وظیفه می‌کند. شورای وزرا (کابینه) به وسیله پادشاه منصوب می‌شود و نخست‌وزیر آن را اداره می‌کند. اختیار قانون‌گذاری به دو مجلس شورا اعطا شده است. شورای نمایندگان (مجلس النواب) مرکب از ۴۰ عضو منتخب است، درحالی‌که شورای قانون‌گذاری (مجلس الشورا) مرکب از اعضای منصوب‌شده به وسیله پادشاه است. اعضای هر دو مجلس به مدت ۴ سال انتخاب می‌شوند. پادشاه قدرت اجرایی وسیعی دارد که هم مستقیم و هم از طریق وزرا آن را اعمال می‌کند. شاه همچنین فرمانده کل نیروهای مسلح و شورای عالی قضایی نیز هست و اعضای شورای وزرا فقط به او پاسخگو هستند. (Bassiouni & others, 2011:15)

اصلاحات ظاهراً دموکراتیک این کشور در سال ۲۰۰۹ انجام شد، اما اوضاع حقوق بشر از اکتبر سال ۲۰۱۰ که انتخابات پارلمانی در این کشور برگزار شد، رو به وخامت گذاشت. در این سال، فعالان مخالف با مواردی از قبیل خشونت‌های شدید، بسته شدن وبسایت‌ها و انتشارات، دستگیری صدها تن به اتهام اقدامات تروریستی، اقدام به براندازی رژیم حاکم و برهم زدن وحدت ملی مواجه شدند. با وجود همه فشارها، گروه مخالف شیعی «الوفاق» بیش از نصف رأی‌ها را به دست آورد، اما با توجه به تقسیم حوزه‌های انتخابات، نتوانست اکثریت کرسی‌ها را به دست آورد. بعد از آن نیز رژیم حاکم به نادیده گرفتن حقوق اکثریت جمعیت ادامه داد که در نتیجه، شیعیان احساس کردند که طبقه دوم جامعه محسوب می‌شوند. (BTI, 2012:2)

در بحرین با توجه به وجود سیستم اقتدارگرای سنتی، نمی‌توان به راحتی از آزادی‌های اجتماعی صحبت کرد. معمولاً رژیم‌های سنتی اقتدارگرا با دو ویژگی شناخته می‌شوند؛ نداشتن

چهارجوبی قانونمند برای رقابت‌های انتخاباتی و نیز استفاده از زور برای جلوگیری از هرگونه توسعه سیاسی، اما اقتدارگرایی در دنیای امروز دیگر نتوانسته است به شکل سنتی ادامه حیات دهد و امروزه آنها شماری از ویژگی‌های نظام‌های آزاد را نیز دارند، مانند نظام چندحزبی، برگزاری انتخابات در فاصله‌های زمانی کمابیش منظم و غیره؛ بنابراین، در بیشتر نظام‌های سنتی نظیر بحرین، انتخاباتی وجود ندارد و اگر هم وجود داشته باشد، نمایشی است. چنین سیاستی ممکن نیست پایدار باشد، مگر در جامعه‌هایی که سنت‌های مشارکت سیاسی نداشته باشند، زیرا در غیر این صورت رژیم بدون مشروعیت به نظر خواهد رسید و بنیان‌هایش آسیب‌پذیر خواهد بود. در این حالت، دیکتاتوری ممکن نیست استقرار یابد و دوام بیاورد، مگر با توسل به سرکوبی پیرامنه‌ای که بتواند هر نوع مقاومت را در هم بشکند و مخالفان را مایوس کند. (ایودورماگن و موشار، ۱۳۸۹: ۹۸-۹۹)

سلسله تظاهراتی که در بحرین در ۱۴ فوریه ۲۰۱۱ شروع شد، ریشه در تحولات به وجود آمده در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا داشت. «بحران بحرین به دلیل موقعیت خاص این کشور و منافع و ملاحظات بین‌المللی و منطقه‌ای عمده در قبال تحولات آن، باعث شکل‌گیری واکنش‌ها و رویکردهای مختلف به‌خصوص از سوی بازیگران منطقه‌ای شد. بحرین از نظر وسعت جغرافیایی، میزان جمعیت و مؤلفه‌های اقتصادی در موقعیت ممتازی در سطح منطقه نیست و کشوری کوچک در خلیج فارس محسوب می‌شود، اما ویژگی‌های خاص و پیوند آن با منافع و سیاست بازیگران مهمی مانند آمریکا، عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران، به تحولات و بحران این کشور اهمیت بالایی می‌دهد. حضور ناوگان پنجم دریایی آمریکا در بحرین و پیوندهای سیاسی و امنیتی دو کشور، مجاورت جغرافیایی بحرین با عربستان سعودی و سایر کشورهای عربی عضو شورای همکاری خلیج فارس و روابط سیاسی، اقتصادی و امنیتی بحرین و عربستان سعودی و تعاملات خاندان‌های حاکم بر این دو کشور و همچنین اکثریت جمعیت شیعی بحرین و مجاورت جغرافیایی و پیوندهای تاریخی آن با جمهوری اسلامی ایران از جمله مشخصه‌های بحرین است که تحولات این کشور را مهم ساخته و باعث شده است تا بازیگران مختلف با توجه به اهداف و منافع خود رویکردهای مناسبی در قبال این بحران اتخاذ کنند.» (اسدی و زارع، ۱۳۹۰: ۱۸۰)

۳. کارنامه دیده‌بان حقوق بشر در رابطه با عملکرد حکومت بحرین

به موازات وظایف، سازمان دیده‌بان حقوق بشر از سال ۲۰۰۶، گزارش‌ها و اعلانات سالانه خود را در مورد بحرین برای روشن شدن افکار عمومی جهان ارائه کرده است.

۳-۱. گزارش‌های این سازمان پیش از سال ۲۰۱۱

طبق گزارش سازمان، وضعیت حقوق بشر بحرین بعد از اصلاحات سال ۲۰۰۱-۲۰۰۲ پادشاه شیخ حمد بن عیسی آل خلیفه تا حدودی بالا رفته، اما حکومت حمایت از اصول اساسی حقوق بشر از قبیل آزادی مجالس، انجمن‌ها و نیز آزادی بیان را به صورت قانون درنیاورده است. در سال ۲۰۰۶، حکومت برخی قوانین جدید را در مورد ضدتروریسم و گردهمایی‌های عمومی مورد تأیید قرار داد. سازمان دیده‌بان حقوق بشر، ایجاد مجلس شورای انتخابی ۴۰ نفره را در سال ۲۰۰۲ اقدام خوبی ارزیابی کرده است و در سال ۲۰۰۶، دومین دوره آن برگزار شد و در آن برخی گروه‌ها همچنان به نشانه نبود قدرت واقعی قوه مقننه از مشارکت در انتخابات امتناع کردند. همچنین این سازمان از نقش امریکا در بحرین و نیرداختن به نقض حقوق بشر در این کشور به غیر از گزارش‌های سالانه انتقاد می‌کند و از کمک ۱۹ میلیون دلاری امریکا به بحرین برای کمک به برنامه ضدتروریسم خبر می‌دهد. (HRW, 2007) به‌طورکلی، لحن گزارش سازمان نشان می‌دهد که از انجام اصلاحات در بحرین حمایت می‌کند، اما نگرانی زیادی در قبال وضعیت زنان و مدافعان حقوق بشر دارد.

در گزارش سال ۲۰۰۷ این سازمان، وضعیت حقوق بشر در بحرین «وخیم» گزارش شده است. حکومت، دو فرد بنگلادشی را اعدام کرده که از سال ۱۹۹۶ تا این سال، اولین مورد اعدام در این کشور بوده است و حکم اعدام یک فرد پاکستانی نیز صادر شد. در ۷ ماه اول این سال، مقامات ۱۵ خبرنگاران را مورد پیگرد قانونی قرار دادند که اتهام اکثرشان توهین به مقامات و ادارات حکومتی بود. در ۲۰ می، پلیس برای اولین بار به روی تظاهرکنندگان آتش گشود و سبب آسیب دیدن «ابراهیم شریف»، یکی از رهبران جنبش دموکراتیک ملی، شد. در وقایع روزهای بعد نیز پلیس به ضرب و شتم مردم مبادرت ورزید. همچنین سازمان از نادیده گرفتن وضعیت قانونی «مرکز حقوق بشر بحرین» (BCHR) که در سال ۲۰۰۴ به دلیل انتقاد از نخست‌وزیر منحل شد، انتقاد کرده است. گروه‌های دیگری نیز مانند «کمیته ملی بیکاران» و «انجمن حقوق بشر بحرین» از سال ۲۰۰۵ به دنبال ثبت قانونی وضعیت خود هستند که پاسخی دریافت نکرده‌اند.

در مورد قانون ضدتروریسم نیز بنا به گفته «گزارشگر ویژه حقوق بشر سازمان ملل» دولت از تروریسم تعریفی وسیع کرده است که انجام هر گونه عملی بر ضد امنیت ملی را تهدید علیه اتحاد ملی می‌داند. در مورد حقوق زنان نیز این سازمان از نبود قانون مدون خبر می‌دهد و از رویه دادگاه‌های جداگانه سنی و شیعه که از افراد کم‌سواد مذهبی تشکیل شده‌اند و در احکامشان از مردان «طرفداری» می‌کنند، انتقاد می‌کند. در مورد فعالان حقوق بشر نیز این سازمان از دستگیری «عبدالهادی الخواجه»، رئیس مرکز حقوق بشر بحرین، و «نبیل رجب»، معاون وی، انتقاد کرده است. (HRW, 2008) به نظر می‌رسد وقایع بعدی بحرین ریشه در تحولات سال ۲۰۰۷ داشته که سازمان دیده‌بان نیز آن را گزارش کرده است.

در گزارش سازمان دیده‌بان در سال ۲۰۰۸ آمده است که وضعیت حقوق بشر بحرین «رو به زوال» است. در ماه جولای، دولت شش تن از خبرنگاران را بازداشت و برخی از وب‌سایت‌ها را نیز مسدود کرد. برخی از بازداشت‌شدگان به نمایندگان دیده‌بان گفته‌اند که هم شکنجه شده‌اند و هم مورد آزار جنسی قرار گرفته‌اند و در جریان بازپرسی به زور از آنها اعتراف گرفته شده است. در مورد آزادی افراد برای تشکیل یا فعالیت در انجمن‌ها، قانون مربوط به سال ۲۰۰۷ که به وزارت توسعه اجتماعی اجازه توقیف مؤسسات را به مدت ۶۰ روز بدون دستور قضائی می‌داد، در این سال اجرا شد که نقض صریح استانداردهای بین‌المللی محسوب می‌شود. این کشور قوانین ایلو (ILO) را پذیرفته است، اما دو اصل اساسی آن را که مربوط به آزادی تشکیل و فعالیت در سازمان‌های کارگری است، نادیده می‌گیرد. در مورد حقوق کارگران خارجی، علی‌رغم آنکه برخی از قوانین امکان عضویتشان را در اتحادیه‌ها به رسمیت شناخته است، اما آنها در معرض خطر «بهره‌کشی» قرار دارند. با توجه به اینکه آنها برای تعیین وضعیت اقامتشان به کارفرمایان وابسته‌اند، امکان تعقیب حقوقی در دعاوی بین کارگران و کارفرمایان از آنها گرفته شده است. در مورد زنان نیز، علی‌رغم تلاش اتحادیه‌های زنان، پیشرفتی در وادار کردن حکومت به تدوین قوانین حمایتی زنان صورت نگرفته است. در شورای حقوق بشر، بحرین اولین کشوری بود که تحت فرایند «بررسی ادواری عمومی» قرار گرفت. از جمله تعهدات داوطلبانه این کشور به شورا عبارت است از ایجاد یک نهاد ملی حقوق بشر که انتظار می‌رود در سال ۲۰۰۹ ایجاد شود. (HRW, 2009) به‌طورکلی، گزارش سال ۲۰۰۸ دیده‌بان حقوق بشر، روح انتقادی دارد.

اقدامات خودسرانه در طول سال ۲۰۰۹ ادامه پیدا کرد. درگیری‌ها بین نیروهای امنیتی و تظاهرکنندگان افزایش یافت. تظاهرکنندگان در اعتراض به تبعیض در حکومت اقلیت سنی بر اکثریت شیعه به خیابان‌ها آمدند. درگیری‌ها منجر به کشته شدن دو فرد پاکستانی (یک کارگر و یک عضو نیروی پلیس) شد. فشار بر مطبوعات و سایت‌های اینترنتی فعال در حوزه حقوق بشر بیشتر شد. این سازمان از مجازات «نور عباس»، دانشجوی تنها دانشگاه دولتی بحرین، که به سیاست‌ها و امکانات دانشگاه اعتراض کرده بود، انتقاد کرد. به گروه‌های فعال حقوق بشر فشار بیشتری وارد شد و از جمله «محمد مسقطی»، رئیس «انجمن حقوق بشر جوانان بحرین»، به شش ماه زندان یا جریمه محکوم شد. در مورد وضعیت زنان، در این سال اولین قانون مدون برای زنان به تصویب رسید، اما تنها برای «سنی‌ها» قابل اجرا بود؛ فعالان زن همچنان به دنبال «یکپارچه کردن» قانون برای همه شهروندان بودند. (HRW, 2010)

این سازمان در گزارش سال ۲۰۱۰ خود درباره وضعیت حقوق بشر در بحرین ابراز نگرانی کرده، می‌نویسد: وضعیت حقوق بشر در نیمه دوم سال ۲۰۱۰ در بحرین به شدت بدتر شده است. مقامات حدود ۲۵۰ نفر، از جمله منتقدان مسالمت‌آمیز دولت را بازداشت کرده و وب-سایت‌ها و نشریات مخالف متعلق به جوامع سیاسی را تعطیل کرده‌اند. ۲۵ تن از برجسته‌ترین

فعالان مخالف را بازداشت و بسیاری از آنها را به «نشر اطلاعات نادرست» و «ارتباط با سازمان‌های خارجی» متهم کرده‌اند. مقامات مانع از ملاقات بازداشت‌شدگان با وکلای خود تا قبل از اولین جلسه محاکمه‌شان شدند و تنها اجازه ملاقات کوتاه با برخی از اعضای خانواده را دادند. این سرکوب پس از ماه‌ها تظاهرات خیابانی است که اغلب با آتش زدن لاستیک‌ها و پرتاب سنگ و کوکتل مولوتوف صورت می‌گرفت. در میان اولین دستگیرشدگان، فعالانی بودند که تنها در یک جلسه عمومی در لندن از سابقه حقوق بشر در بحرین انتقاد کرده بودند. این سازمان در مورد شکنجه و بدرفتاری با زندانیان گزارش می‌دهد که در دوره ۲۰۰۷-۲۰۰۹، مقامات به‌طور مرتب هنگام بازجویی از مظنونان امنیتی متوسل به شکنجه و بدرفتاری می‌شدند. در مورد آزادی بیان، مقامات بحرینی وبلاگ‌ها و سایت‌های مربوط به مخالفان را مسدود کرده‌اند. مدیرکل مطبوعات و انتشارات در سازمان رادیو و تلویزیون این کشور گفت که وبسایت‌ها و وبلاگ‌نویسان ۱۲ جنایت مرتکب شده‌اند که به‌طور خاص عبارت‌اند از: اهانت به شخص پادشاه، حمد بن عیسی آل خلیفه؛ تحریک برای سرنگونی دولت؛ انتشار اطلاعات در مورد ساخت بمب؛ و تهمت و افترا. بخش ایستگاه ماهواره‌ای الجزیره در ماه مه به حالت تعلیق درآمد. پلیس، دو داوطلب انجمن زنان بحرین را به دلیل مصاحبه با شبکه تلویزیونی الجزیره در مورد چالش‌هایی که برای ازدواج با افراد غیربحرینی دارند، احضار کرد. در مورد آزادی انجمن‌ها برای برگزاری مراسم‌های خود، اعلام شد که وزیر توسعه اجتماعی درخواست جامعه حقوق بشر بحرین را برای برگزاری یک کارگاه آموزشی برای مدافعان حقوق بشر رد کرد. همچنین در ماه اوت، وزیر به «انجمن حمایت از کارگران مهاجر» اعلام کرده که این انجمن به‌طور قانونی ثبت نام نکرده است و باید بسته شود، درحالی‌که انجمن مذکور با ارائه کپی سند سال ۲۰۰۵، نشان داده که انجمن به‌طور قانونی ثبت شده است و مجوز دارد و حتی دولت در سال‌های گذشته برای حمایت از فعالیت‌های آن بودجه‌ای را نیز برایش اختصاص داده است. (HRW, 2011) تحولات و وضعیت حقوق بشر بحرین در سال ۲۰۱۰ به شدت وخیم شد و زمینه‌های فوران آن به صورت تظاهرات روزانه در فوریه سال بعد به وجود آمد.

۳-۲. گزارش‌های سازمان دیده‌بان حقوق بشر از آغاز تحولات سیاسی در بحرین

دیده‌بان حقوق بشر در گزارش سال ۲۰۱۱ خود اعلام کرد که دولت بحرین به سرکوب تظاهرات دموکراسی‌خواهانه و ضدحکومتی که از اواسط فوریه آغاز شد، شدت بخشیده، از «نیروهای مرگبار» بر ضدشان استفاده می‌کند. این سازمان با اشاره به شدت عمل دولت بحرین در روزهای آغازین تظاهرات، ادامه می‌دهد که نیروهای نظامی و واحدهای مرگبار آنها از انواع مهمات از جمله تانک‌های سنگین و خودروهای زرهی جنگی برای پراکنده کردن تظاهرکنندگان از اطراف میدان «لؤلؤ» استفاده می‌کنند. این سازمان همچنین افزوده است که در زمان نگارش گزارش سال ۲۰۱۱، بیش از ۴۰ نفر کشته شده بودند که مرگ چهار نفر از آنها

در بازداشتگاه بوده است. سازمان دیده‌بان همچنین در ادامه آورده است که ولیعهد، «سلیمان بن حمد بن عیسی آل خلیفه»، در تلویزیون دولتی ظاهر شد و تضمین کرد که مخالفان باید از دستگیری یا حمله از سوی نیروهای دولتی آزاد باشند، اما در ماه مارس، شاه بحرین «وضعیت اضطراری» اعلام کرد و نیروهای نظامی به زور مردم را از میدان مروارید بیرون کردند.

آن‌ها بزرگ‌ترین بیمارستان کشور موسوم به «مجتمع پزشکی سلمانیه» را محاصره کرده، از ورود افراد زخمی به بیمارستان جلوگیری کردند که در این وقایع حداقل ۶ نفر از جمله دو نیروی پلیس کشته شدند. در روستاهای شیعه‌نشین درگیری‌ها به خشونت انجامید و طی چند روز باعث کشته شدن ۱۱ نفر از جمله دو نوجوان زیر ۱۸ سال شد. وضعیت حقوقی زنان شیعه همچنان نامشخص است و در مورد آنان دادگاه‌های شریعت بر اساس تشخیص خود رأی صادر می‌کنند و آزار و اذیت زنان به دست همسرانشان به رسمیت شناخته نشده است. در مورد کارگران خارجی، علی‌رغم تصویب قانونی در سال ۲۰۰۹ برای بهبود وضعیتشان، مشکلات بیش از ۴۶۰ هزار نفر از آنها همچنان ادامه دارد. (HRW, 2012)

سازمان دیده‌بان با انتقاد از بازیگران خارجی در این کشور می‌نویسد که در ۱۴ مارس این سال نیروهای نظامی عربستان و امارات متحده عربی برای حمایت از سرکوب تظاهرات مسالمت‌آمیز وارد این کشور شدند. همچنین امریکا به این کشور به عنوان «یک متحد اصلی غیرعضو ناتو» نگاه می‌کند. همچنین پس از حمله نیروهای امنیتی به تظاهرکنندگان در ماه فوریه، فرانسه و انگلستان اعلام کردند که فروش سلاح به بحرین باید متوقف شود و امریکا نیز اعلام کرد که مسئله توقف فروش سلاح به بحرین ممکن است «بررسی» شود، اما علی‌رغم آن، وزارت دفاع امریکا پیشنهاد فروش ۵۳ میلیون دلار تجهیزات نظامی و ۱۵ میلیون دلار تأمین منابع مالی به بحرین را به کنگره این کشور ارائه کرد. این سازمان با اشاره به انتقادهای ظاهری مقامات متحدین غربی از دولت بحرین، از نقش آنان در بی‌نتیجه ماندن هر گونه تلاش برای اقدام عملی در شورای حقوق بشر سازمان ملل علیه دولت این کشور انتقاد می‌کند. درنهایت این سازمان اعلام می‌کند که دسترسی خبرنگاران مستقل و سازمان‌های حقوق بشر بین‌المللی از جمله خود سازمان دیده‌بان حقوق بشر به داخل بحرین محدود شده است. (HRW, 2012)

این سازمان در گزارش سال ۲۰۱۲ درباره «آزادی بیان و عقیده» اعلام کرده است که مقامات بحرینی به‌طور فزاینده درخواست‌ها برای برگزاری تظاهرات توسط گروه‌های مخالف را رد کرده و اغلب از نیروی پلیس ضدشورش برای متفرق کردن تظاهرات مسالمت‌آمیز استفاده کرده‌اند. از نوامبر ۲۰۱۱ تا نوامبر ۲۰۱۲، دست‌کم ۲۶ تن از تظاهرکنندگان از صدمات مربوط به درگیری‌ها کشته شده‌اند. مقامات کشور در آگوست این سال فعال بحرینی، «زینب الخواجه»، را به اتهام پاره کردن عکس شاه و شرکت در تظاهرات غیرقانونی دستگیر کردند. سازمان دیده‌بان در مورد بدرفتاری با بازداشت‌شدگان اعلام می‌کند که مقامات امنیتی با افراد بازداشت‌شده بدرفتاری کرده، آنها را مورد شکنجه قرار می‌دهند؛ از جمله فعال برجسته سیاسی

و حقوق بشر، «عبدالله الخواجه» با وضعیت سر و صورت زخمی که ناشی از شکنجه بود، در دادگاه حاضر شد. بسیاری از بازداشت‌شدگان و از جمله کادر پزشکی پس از آزاد شدن اعلام کردند که برای گرفتن اعتراف اجباری مورد شکنجه قرار گرفته‌اند و این سازمان، به‌خصوص به خاطر آزار و اذیت پزشکان و پرستاران از دولت بحرین انتقاد می‌کند.

در مورد اخراج از کار، اداره و دانشگاه‌ها، سازمان دیده‌بان اعلام می‌کند که بیش از ۲۵۰۰ نفر از کارمندان ادارات و ۲۰۰ نفر از دانشجویان به اتهام مشارکت در تظاهرات اخراج شده‌اند و وزیر آموزش و پرورش بحرین اذعان کرده است که بورس‌های حمایتی برخی از دانشجویان و دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در خارج از کشور قطع شده است. همچنین، این سازمان اعلام کرد که قوانین فردی تعریف‌شده و مشخصی از قبیل ازدواج، طلاق، قیمومیت، حمایت از کودکان و مسائل وراثت برای برخورد با مسائل اجتماعی شیعیان این کشور مانند آنچه برای سنی‌هاست، هنوز وضع نشده است. سازمان دیده‌بان همچنین در مورد نقش بازیگران بین‌المللی در سرکوب‌ها، از ادامه رویه فروش سلاح توسط انگلستان به دولت بحرین، علی‌رغم اعلام توقف آن از طرف مقامات انگلستان خبر می‌دهد. (HRW, 2013 A)

سازمان دیده‌بان در گزارش سال ۲۰۱۳ خود اعلام کرد که حقوق بشر در بحرین در حوزه‌های کلیدی «پس‌رفت» کرده است. نیروهای امنیتی به سرکوب خود ادامه داده، رهبران اعتراض‌ها هنوز در زندان هستند. دستگیری معاون جمعیت «الوفاق» باعث شد تا دیگر گروه‌ها نیز مشارکت خود در روند گفتگوهای ملی را به تعلیق درآورند. دولت در ماه اوت مجموعه‌ای از قوانین محدودکننده آزادی‌ها را تصویب کرده، در مواردی بازداشت افراد را انکار می‌کند. مقامات بحرینی در مدت شش هفته بین ماه‌های جولای و آگوست، ۲۰۰ نفر را دستگیر کرده‌اند که در میانشان کودکان نیز دیده می‌شوند. همچنین این سازمان از به تعویق افتادن دیدار برنامه‌ریزی‌شده گزارشگر ویژه سازمان ملل «خوان مندز» از بحرین انتقاد کرده، اعلام می‌کند که توصیه‌های کمیته تحقیق بحرین هنوز در سال ۲۰۱۳ اجرا نشده است.

سرکوب آزادی بیان و اجتماعات ادامه دارد و دولت قانونی را تصویب کرده است که بر اساس آن، گروه‌های سیاسی برای دیدار با دیپلمات‌های خارجی در بحرین و خارج باید بپذیرند که نماینده وزارت خارجه نیز در جلسه حضور داشته باشد. وضعیت نامشخص زنان شیعه ادامه دارد و بر کارگران خارجی نیز فشار وارد می‌شود. همچنین این سازمان از حمایت دولت‌های امریکا و انگلیس از دولت بحرین انتقاد می‌کند و گزارش می‌دهد که انگلستان می‌خواهد ۱۲ فروند جنگنده «تایفون» را به بحرین بفروشد. (HRW, 2014)

این سازمان در مورد برگزاری مسابقات «فرمول یک» در سال ۲۰۱۳ از دولت بحرین شدیداً انتقاد کرده و «سارا لی ویتسون» مدیر بخش خاورمیانه اعلام کرده است که «برگزارکنندگان این مسابقه ظاهراً ترجیح می‌دهند سر خود را زیر شن و ماسه فروکنند و خطر مسابقه را به قیمت سرکوب تظاهرکنندگان بپذیرند و آن را دامن بزنند... بحرین در حال حاضر

با برگزاری مسابقات «فرمول یک» سربوخی را بر اعتراضات می‌گذارد... برگزارکنندگان فرمول یک در مورد بسیاری از سوءاستفاده‌های اخیر نیروهای امنیتی در نزدیکی محل مسابقه غفلت کردند... مقامات در بررسی و تعقیب مقامات عالی‌رتبه مسئول نقض جدی حقوق بشر شکست خوردند.» (HRW, 2013 B)

۳-۳. تفاوت گزارش‌های سازمان دیده‌بان پیش از سال ۲۰۱۱ نسبت به بعد از آن

گزارش‌های سازمان دیده‌بان حقوق بشر در دوره پیش از فوریه ۲۰۱۱ نشان می‌دهد که با وجود آنکه تظاهرات گسترده و برنامه‌ریزی‌شده از سوی معترضان بسیار اندک است، اما سازمان این تحولات را به صورت دقیق منعکس کرده است. این سازمان گزارش‌هایش را با توجه به بدتر شدن وضعیت حقوق بشر بحرین از ۲۰۰۶ به بعد منتشر کرده است. تمرکز این سازمان بر حقوق شیعیان در بحرین نشان می‌دهد که از نقض حقوق مدنی و سیاسی شیعیان این کشور که در ابتدای قرن ۲۱ به صورت سیستماتیک و مستمر نقض می‌شود، آگاه بوده است و برای واداشتن حکومت این کشور به انجام اصلاحاتی در راستای بهبود وضعیت تلاش می‌کند؛ در واقع، هدف اصلی سازمان در این دوره بهبود حقوق اولیه مردم، به‌خصوص آزادی‌های مدنی و سیاسی است. ایجاد مجلس شورای انتخابی ۴۰ نفره در سال ۲۰۰۲ از جمله اقدامات مثبتی است که سازمان دیده‌بان آن را برای رسیدن به وضعیتی بهتر، مثبت ارزیابی می‌کند و امیدوار است که با وجود سرکوب‌ها، اصلاحات ادامه یابد. از نظر این سازمان، حقوق بشر بحرین در این دوره هنوز در وضعیت اضطراری و هشدار قرار نگرفته است که مجامع بین‌المللی در آن دخالت کنند.

اما در سال ۲۰۱۱ که در مدت کوتاهی وقایع فراوانی اتفاق افتاد، سازمان را در عمل انجام‌شده قرار داد. کشته شدن ۴۰ نفر در سال اول اعتراضات و نیز دخالت نیروهای عربستان سعودی و امارات متحده عربی از نظر سازمان نوعی سرکوب نهادینه محسوب می‌شد. در این مرحله، حقوق بشر به صورت روزانه، در سراسر بحرین و در بین همه طیف‌های سیاسی و اجتماعی این کشور نقض می‌شد، بدین معنی که حکومت از «نیروهای مرگبار» علیه همه شهروندان معترض استفاده می‌کرد و با این کار وضعیت حقوق بشر در بحرین حاد و اضطراری شده، دخالت مجامع بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد ضروری شد. همچنین در این مرحله، حمایت متحدان غربی بحرین از دولت سرکوب‌گر این کشور به دلیل منافع خود، علت اصلی ادامه سرکوب‌ها به شمار می‌رود و سازمان در پی شفاف‌سازی اقدامات این کشورهاست تا بدین وسیله به آنها برای عقب‌نشینی از مواضعشان فشار آورد.

۴. اقدامات سازمان دیده‌بان در مجامع بین‌المللی

اقداماتی که سازمان در مجامع بین‌المللی انجام داده نقش مهمی در توجه کشورها و سازمان‌های بین‌المللی داشته است که به آنها اشاره می‌شود.

۴-۱. اعمال فشار به کشورها

سازمان دیده‌بان حقوق بشر اعلام کرد که «هم‌پیمانان بحرین همانند امریکا و انگلیس که ادعا می‌کنند بحرین روند طبیعی دارد باید بار دیگر به شکل علنی و در دیدار با مسئولان به آنها گوشزد کنند که هر گفتگوی جدی درباره اصلاحات سیاسی با حبس فعالانی که دست به تحرکات مسالمت‌آمیز زده‌اند و وضع قوانین محدودکننده منافات دارد. جو استورک، معاون بخش خاورمیانه این سازمان، اعلام کرد که وضع قانون جدید درباره اتحادیه‌ها و ادامه حبس فعالان مخالف، نشان‌دهنده به شکست کشاندن همه تلاش‌ها از سوی رژیم است و اتحادیه اروپا و امریکا باید برای آزادی فوری همه بازداشت‌شدگانی که به سبب بیان دیدگاه‌هایشان زندانی شده‌اند و سه نفرشان تابعیت‌های دوگانه بحرینی-اروپایی دارند به رژیم بحرین فشار بیاورند و این رژیم را وادار به بازنگری در قوانین وضع‌شده علیه سازمان‌ها و مؤسسات مدنی کنند.» (سایت اسلام تایمز، ۱۳۹۱/۰۳/۰۵)

در سال ۲۰۱۲ «جو استورک، معاون بخش خاورمیانه و شمال آفریقای سازمان دیده‌بان حقوق بشر، در گزارشی با عنوان «بی‌عدالتی در بحرین»؛ دادگاه‌های ناعادلانه نظامی و غیرنظامی، بیان کرد که محاکمه افراد به‌طور کاملاً ناعادلانه در دادگاه‌های نظامی و غیرنظامی انجام می‌شود و این دادگاه‌ها از عناصر اصلی رژیم بحرین در سرکوب معترضان طرفدار دموکراسی است.» (سایت خبر فارسی، ۱۳۹۰/۱۱/۱۰) در حالی که این سازمان با دولت امریکا همکاری کرده، یافته‌ها و گزارش‌های خود را به دولت این کشور ارائه می‌دهد، اما از دولت این کشور به علت حمایت از رژیم بحرین انتقاد می‌کند.

در مورد فروش سلاح توسط امریکا نیز دیده‌بان حقوق بشر با محکوم کردن حمایت دولت اوپاما از سرکوب معترضان بحرینی، تصمیم واشنگتن را برای ارسال تسلیحات جدید نظامی به کشوری که ناقض قوانین حقوق بشری است مورد انتقاد قرار داد. (سایت ستاد حقوق بشر، الف ۱۳۹۰) به دلیل همین فشارها، فرانسه و آلمان با انتشار بیانیه‌ای مشترک در طول اجلاس سپتامبر ۲۰۱۲ شورای حقوق بشر سازمان ملل، موارد نقض حقوق بشر در این کشور را محکوم کرده، خواستار اجرای توصیه‌های «کمیته مستقل تحقیق بحرین» شدند. (HRW, 2013) (A)

۴-۲. فشار به سازمان‌های بین‌المللی

در سال ۲۰۱۲ «کنت روث»، رئیس سازمان دیده‌بان، با اشاره به تحولات بحرین، شورای امنیت سازمان ملل را ابزاری در دست قدرت‌های سلطه‌گر و در راس آن‌ها امریکا دانست. وی وجود چنین نهادی را از اساس زیر سؤال برد. او با اشاره به امتیاز استفاده از حق وتو توسط

قدرت‌های جهانی، آن را عاملی برای نادیده گرفتن حقوق مردم دانست. (سایت خبر فارسی، ۱۳۹۰/۱۱/۱۰) «بیگی هیکس»، مدیر بخش دفاع از حقوق بشر در سازمان دیده‌بان حقوق بشر، نیز در ابتدای سال ۲۰۱۲ تصریح کرد که سازمان دیده‌بان حقوق بشر به‌طور فعال برای مطرح کردن موضوع بحرین در صدر برنامه کاری فعالیت‌های شورای حقوق بشر که ماه مارس سال آینده در ژنو برگزار می‌شود، تلاش خواهد کرد. (سایت شفقتا، ۱۳۹۰/۱۱/۰۵)

از همان ابتدا «پرونده حقوق بشر رژیم منامه به دلیل فشار سازمان دیده‌بان و دیگر سازمان‌های حقوق بشری تحت بررسی دقیق سازمان حقوق بشر قرار گرفت.» (سایت شیعه نیوز، ۱۳۹۲/۰۶/۲۱) «ناوی پیلا، کمیساریای عالی حقوق بشر در سازمان ملل، از مقامات بحرینی خواست تا هر چه سریع‌تر در راه برطرف کردن این خشونت‌ها و شکاف به وجود آمده میان جامعه مدنی و دولت قدم بردارد.» (سایت شیعه آنلاین، ۱۳۹۰/۱۲/۱۱). در سال ۲۰۱۲ «کنتر کاتزمن» از مرکز تحقیقاتی کنگره امریکا در مقاله خود که برای ارائه به کمیته کنگره نوشته بود، با اشاره به گزارش‌های سازمان دیده‌بان حقوق بشر عنوان کرد که اقدامات دولت بحرین بر ضد موازین حقوق بشر است. وی معتقد است که طبق گزارش دیده‌بان، نیروهای بحرین از سال ۲۰۱۰ به‌طور سیستماتیک از شکنجه بر ضد بازداشت‌شدگان استفاده می‌کند. (Katzman, 2012: 181)

با تداوم فشار سازمان‌های بین‌المللی، دولت بحرین در نشست «بررسی ادواری عمومی» شورای حقوق بشر در ژنو در سپتامبر ۲۰۱۲ برخی از پیشنهادهای شورای حقوق بشر سازمان ملل از جمله بهبود رفتارش با فعالان سیاسی، توقف شکنجه مخالفان و پایان دادن خشونت ضد اقلیت‌های قومی و دینی را پذیرفت. وزیر خارجه بحرین در این نشست بیان کرد که «بحرین ۱۴۵ مورد از ۱۷۶ پیشنهاد شورا را به‌طور کامل و ۱۳ مورد را به‌طور جزئی که در اصل موارد مربوط به دادرسی جنایی، پیشگیری از شکنجه، حقوق زنان، حمایت از کودکان و اقلیت‌ها و مبارزه علیه تجارت انسان است، می‌پذیرد.» (Human Right Council, 2012) در همین جلسه، نماینده دیده‌بان حقوق بشر گفت که بررسی ادواری بحرین در زمانی بود که دولت به سرکوب تظاهرات مسالمت‌آمیز، آزار و اذیت و محاکمه مدافعان حقوق بشر، بازداشت خودسرانه و زندانی کردن متعدد رهبران اپوزیسیون و معترضان ادامه می‌داد. همچنین در این جلسه، دیوان از دولت بحرین خواست همه افرادی را که صرفاً برای تحقق حقوق خود می‌کوشند، آزاد کند (Human Right Council, 2012). اما سازمان در گزارش سال ۲۰۱۲ خود اعلام کرده است که دولت بحرین هنوز اصولی را که در این اجلاس پذیرفته، عملی نکرده است. (HRW, 2013 A)

ادامه فشارهای دیده‌بان حقوق بشر به شورای حقوق بشر باعث شد که شورا در نشست ژانویه ۲۰۱۳ خود نیز موضوع بحرین را بار دیگر در دستور کار قرار دهد. در این نشست، شورا «ادامه یافتن فشار و بازداشت افراد فعال در زمینه آزادی بیان در بحرین را محکوم کرد.

در این بیانیه به رعایت نشدن قانون در محاکمه ۱۳ رهبر سیاسی بحرینی از جمله «عبدالهادی الخواجه» اشاره شده است.» (سایت شفقتا، ۱۳۹۲/۰۱/۰۱)

«کریم المحروس»، نویسنده و فعال بحرینی، معتقد است که «سازمان دیده‌بان حقوق بشر تنها سازمانی است که توانسته است به جسد یکی از شکنجه‌شدگان در زندان‌های بحرین دسترسی داشته باشد... نماینده دیده‌بان حقوق بشر آثار شکنجه در بدن این شخص را مشاهده کرده، این‌گونه گزارش‌ها را به همه هم‌پیمانان منتقل کرد و با این گزارش‌ها توانست طرفداران و هم‌پیمانان زیادی به دست آورد.» (سایت ستاد حقوق بشر، ب ۱۳۹۰). به نظر المحروس، فشارها علیه مقامات بحرینی از دو طرف اعمال می‌شود؛ یکی از طرف سازمان‌های بین‌المللی و دیگری از طرف مردم، زیرا بیشتر کشورهای اروپایی و امریکا و بسیاری از هم‌پیمانان بحرین از مقامات این کشور خواسته‌اند بعد از راه‌حل امنیتی برای مسئله کنونی راه‌حل سیاسی پیدا کنند. بدین سبب، برخی از طرف‌های سیاسی اروپایی سعی دارند مقامات بحرین را برای پایان دادن به راه‌حل امنیتی در این کشور تحت فشار قرار دهند.

در ماه مارس سال ۲۰۱۲ کمساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل، استفاده نامناسب از جنگ‌افزارها علیه تظاهرکنندگان را نگران‌کننده دانست. (OECD Watch, 2013:22) طبق گزارش دیده‌بان حقوق بشر، شورای اروپا در همین ماه خواستار احترام به آزادی بیان و اجتماعات و نیز آزادی بدون قید و شرط زندانیان سیاسی و معترضان شد. (HRW, 2013 A) پارلمان اروپا نیز در نشست ژانویه ۲۰۱۳ خواستار تحریم تسلیحاتی دولت بحرین و نیز «افراد مسئول در نقض حقوق بشر» شد. (OECD Watch, 2013:22) در نشست سپتامبر ۲۰۱۳ شورای حقوق بشر، پارلمان اروپا با حمایت ۴۷ عضو یک بیانیه مشترک صادر کرد که در آن از وضعیت حقوق بشر در بحرین انتقاد شده است. (HRW, 2014)

نتیجه‌گیری

وقایع کشورهای عربی در شروع دهه دوم از هزاره سوم، سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی، به‌ویژه سازمان دیده‌بان حقوق بشر را بسیار فعال کرده است. سازمان مذکور با افزایش تحرکات و گزارش‌های خود نشان داد که عصر جدیدی در حوزه فعالیت‌های حقوق بشر در کشورهای که اصول اولیه حقوق بشر را به‌طور سیستماتیک نقض می‌کنند، شروع شده است. هرچند امکانات این سازمان در وادار کردن دولت‌ها و به‌ویژه شورای امنیت اندک است، اما آگاه کردن و شوراندن افکار عمومی جهان، بهترین حربه آنها بر ضد کشورهای دارای سیستم اقتدارگرای سنتی است که آنها را مجبور می‌کند هرچند به‌طور گزینشی اقداماتی را انجام دهند، مانند آنچه در مورد لیبی در سال ۲۰۱۱ اتفاق افتاد.

اما در مورد بحرین، این سازمان تاکنون نتوانسته است مجامع جهانی را به اقدام عملی وادار سازد. بدین ترتیب، سازمان دیده‌بان حقوق بشر در سه سال گذشته همواره از دولت‌های غربی

و دارندگان حق وتو انتقاد کرده است که نه تنها اقدامی در برابر حوادث انجام نمی‌دهند، بلکه سلاح‌های سرکوب را به این کشور می‌فروشند. در مقابل، دولت بحرین همواره از این سازمان انتقاد کرده، اتهاماتش را رد می‌کند.

دولت بحرین همواره از گزارش‌های سازمان دیده‌بان حقوق بشر در مورد وضعیت حقوق بشر این کشور انتقاد کرده، آن را جانب‌دارانه و اتهام‌آمیز می‌داند. اتهامات دولت بحرین شامل دو گروه از کشورهاست؛ یکی دولت‌های غربی و دیگری کشورهای شیعه همسایه بحرین مانند ایران، اما با نگاهی به واقعیات می‌توان نادرستی این اتهامات را مشاهده کرد. با توجه به اینکه این کشور روابط گسترده‌ای با همه کشورهای غربی دارد، ممکن نیست سازمان دیده‌بان را که از عملکرد دولت این کشور انتقاد می‌کند، به جانب‌داری از منافع دولت‌های غربی متهم کند، زیرا اصولاً کشورهای امریکا، انگلیس و دیگر دولت‌های اروپایی چه در گفتار و چه در عمل، ترجیح داده‌اند نظام پادشاهی این کشور به حیات خود ادامه دهد، زیرا به بهترین شکل پشتیبان منافعشان در منطقه است، اما اصولاً مورد دوم، یعنی جانب‌داری از ایران و منافع آن قابل‌بحث نیست، زیرا به دلایل مختلف رابطه سازمان دیده‌بان با جمهوری اسلامی ایران چندان حسنه نیست.

در واقع، انتقادی که نسبت به عملکرد این سازمان وجود دارد آن است که علی‌رغم حضورش در جلسات رسمی و غیررسمی کمساریای عالی حقوق بشر و نیز شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، فعالیت‌هایش به اقدام عملی برای حمایت از حقوق مردم بحرین در سازمان ملل و شورای امنیت نینجامیده است. با وجود این، گام‌هایی برداشته شده است که از آن جمله می‌توان به تشکیل کمیسیون تحقیق توسط پادشاه بحرین برای رسیدگی به درخواست‌های اعتراض‌کنندگان و نیز توقف صادرات سلاح توسط دولت‌های غربی به بحرین اشاره کرد.

با تحولات به وجود آمده در عرصه ارتباطات، تلاش سازمان دیده‌بان حقوق بشر باعث پخش شدن اخبار و تحولات حقوق بشری بحرین و دیگر انقلاب‌های منطقه در سراسر جهان شده است. به همین دلیل است که دولت بحرین بارها به مقامات این سازمان اجازه ورود به بحرین برای مشاهده وقایع از نزدیک را نداده است. علی‌رغم این محدودیت‌ها، بیشتر تمرکز سازمان مذکور بر حقوق سیاسی و مدنی در بحرین است، زیرا به اعتقاد آنها ابتدا باید نهادهای مدنی و سیاسی قانونمند شکل بگیرند تا بتوان از حقوق اجتماعی و اقتصادی بحث کرد.

محرومیت شیعیان بحرین از اصول مسلم حقوق بشر و نیز حقوق برابر با دیگر طوایف این کشور، نشان‌دهنده برخوردهای گزینشی سازمان‌های بین‌المللی، به‌ویژه سازمان دیده‌بان حقوق بشر با مقوله حقوق بشر است. وضعیت شیعیان بحرین که اکثریت نزدیک به ۷۰ درصدی جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند، از زمان استقلال این کشور اسفناک بوده است، درحالی‌که سازمان دیده‌بان رسیدگی به وضعیت حقوق بشر در این کشور را از سال ۲۰۰۶ شروع کرده و بسیار گذرا به مسائل اکثریت جامعه بحرین پرداخته و نقض گسترده حقوق آنان را که منجر به

خیزش مردمی سال ۲۰۱۱ شد تا حدودی نادیده گرفته است که مسلماً نشان‌دهنده تأثیرپذیری فعالیت‌هایش از منافع قدرت‌های بزرگ غربی است و اقدامات این سازمان تا جایی پیش می‌رود که خط قرمز منافع غرب را نقض نکند، زیرا در غیر این صورت ماهیت وجودی‌اش به خطر می‌افتد.

درنهایت، پیشنهادهایی ارائه می‌شود که ممکن است برای کمک به بهبود وضعیت حقوق بشر در بحرین مفید باشد:

- برگزاری فراندوم تعیین نظام سیاسی کشور با نظارت سازمان‌های بین‌المللی و با شرکت همه مردم و گروه‌های سیاسی، یا محدود کردن اختیارات پادشاه بحرین و افزایش اختیارات مجلس شورای نمایندگان (مجلس النواب)؛
- پاسخگویی وزرای کابینه به شورای نمایندگان و نه شخص پادشاه؛
- تقسیم قدرت سیاسی بین شیعیان و اهل تسنن، به این صورت که پست‌های مشخص بین دو طیف تقسیم شود؛
- رفع تبعیض و اصلاحات گسترده در نظام اداری و قضایی برای دخالت دادن شیعیان در امور کشوری و لشگری؛
- طرح و پیگیری وضعیت نقض حقوق بشر در بحرین توسط ایران با همکاری کشورهای دوست و حامی در مجامع بین‌المللی؛
- فشار به عربستان در مجامع بین‌المللی برای خروج از بحرین.

کتاب‌نامه

۱. ایودورماگن، ژان و موشار، دانیل (۱۳۸۹)، میان‌ی جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر آگه.
۲. ذاکریان، مهدی (۱۳۸۲)، حقوق بشر در هزاره جدید، تهران: نشر عابد.
۳. گلشن‌پژوه، محمودرضا و دیگران (۱۳۸۶)، سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی حقوق بشری و نقض حقوق بشر در کشورهای غربی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
۴. مهرپور، حسین (۱۳۸۳)، نظام بین‌المللی حقوق بشر، تهران: انتشارات اطلاعات.
۵. اسدی، علی اکبر، زارع، محمد (۱۳۹۰)، «بحران بحرین: تعارض رویکردهای منطقه‌ای»، فصلنامه ره‌نامه سیاست‌گذاری، سال دوم، شماره دوم، صص ۱۷۹-۱۹۷.
۶. مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۲)، «نگاهی به یک مثلث ژئوپلیتیک در خلیج فارس؛ کنش‌ها و واکنش‌ها میان ایران، بحرین و عربستان سعودی»، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی نوری، فصلنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۷۱-۷۲، صص ۱۴-۱۹.
۷. «انتقاد دیده‌بان حقوق بشر از مدارای غرب با نقض حقوق بشر در بحرین» (۱۳۹۰/۱۱/۰۵)، سایت شفقنا
<http://www.shafaqna.com/persian/component/k2/item/5547>
۸. «سازمان دیده‌بان حقوق بشر: ادامه یافتن بازداشت شیعیان بحرینی کشور را درگیر»، سایت شفقنا (۱۳۹۲/۰۱/۰۱)
<http://shafaq.org/persian/other-services/chosen/itemlist/tag/%D8%B3%D8%A7>
۹. «[هشدار سازمان ملل به بحرین](#)» (۱۳۹۲/۰۶/۲۱)، سایت شیعه نیوز
<http://www.shia-news.com/fa/news/61148>
۱۰. «گزارش سالانه عفو بین‌الملل: شورای امنیت صلاحیت رهبری جهان را ندارد» (۱۳۹۱/۰۳/۰۵)، سایت اسلام تایمز
<http://www.islamtimes.org/vdch9eh8orhb0fn uiur.html>
۱۱. «دیده‌بان حقوق بشر از محاکمه معترضان در بحرین انتقاد کرد»، (۱۳۹۰/۱۱/۱۰)، سایت خبر فارسی
<http://khabarfarsi.com/ext/2165264>
۱۲. «شکست حقوقی بحرین در نشست شورای حقوق بشر» (۱۳۹۱/۰۶/۳۰)، سایت واحد مرکزی خبر
<http://news.ir/NewsPage.aspx?newsid=18738>
۱۳. «[هشدار دیده‌بان حقوق بشر درباره فروش تسلیحات امریکایی به آل‌خلیفه](#)» (۱۳۹۰/۱۱/۲۳)، سایت ستاد حقوق بشر قوه قضائیه
<http://www.humanrights-iran.ir/news-24139.aspx>

14. Bassiouni, Mahmoud Cherif & Rodley, Nigel & Al-Awadhi, Badria & Kirsch, Philippe & H. Arsanjani, Mahnoush (2011), *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Presented in Manama Bahrain, available at: www.bici.org.bh/BICReportEN.pdf

15. BTI (2012), *Bahrain Country Report*, by Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, available at: <http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Bahrain.pdf>

16. CIA (2012), Bahrain People, CIA world factbook, available at: http://www.immigration-usa.com/world_fact_book_2012/bahrain/bahrain_people.html

17. Crittenden, Stephen, (2012), *The Clash Within Civilizations: How The Sunni-Shiite Divide Cleaves The Middle East*, in *The Global Mail, Independent Journalism for Independent Minds*, Retrieved at August 22, 2012, available at: <http://www.theglobalmail.org/feature/the-clash-within-civilisations-how-the-sunni-shiite-divide-cleaves-the-middle-east/349/>

18. HRW (2007), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/legacy/englishwr2k7/docs/2007/01/11/bahrai14699.htm>

19. HRW (2008), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/legacy/englishwr2k8/docs/2008/01/31/bahrai17594.htm>

20. HRW (2009), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/en/node/79217>

21. HRW (2010), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/en/node/87708>

22. HRW, (2011), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/world-report-2011/world-report-2011-bahrain>

23. HRW, (2012), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/world-report-2012/world-report-2012-bahrain>

24. HRW, (2013 A), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/bahrain>

25. HRW, (2013 B), Bahrain: *F1 Ignores Rights Abuses Ahead of Race Anticipated Protests Risk Further Violations*, available at: <http://www.hrw.org/news/2013/04/17/bahrain-f1-ignores-rights-abuses-ahead-race>

26. HRW, (2014), Bahrain, World Report, available at: <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/bahrain>

27. Katzman, Kenneth (2012), Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy, Congressional Research Service, Prepared for Members and Committees of Congress, 95-1013.

28. OECD Watch (2013), OECD complaint against Dae Kwang Chemical Corporation for possible violations of the 2011 OECD guidelines for multinational enterprises, OECD.